

RÉGI-ÚJ

magyar építőművészet

Hungarian Architecture

A Magyar Építőművészek Szövetségének kulturális folyóirata – 1903-tól

2008 | 5

Egyház és építészet – Kortárs reformértelmezések

Széphalom, Magyar Nyelv Múzeuma RADVÁNYI GYÖRGY • Mátrakeresztesi templom SZOJÁK BALÁZS • Kolozsvár, református templom MAKOVECZ IMRE • Esztergomi dzsámi MEZŐS - ÁRVA - BOROSHÁZI • Mexico City, imaház PASCAL ARQUITECTOS • Wachendorf, kápolna PETER ZUMTHOR • Új német zsinagógák WANDEL HOEFER LORCH • Washington, magyar kápolna MAJOR GYÖRGY • Soho Hotel MAROSI MIKLÓS

ÉPÍTÉS / ARCHITECT **Peter Zumthor**

SZÖVEG / TEXT **Vukoszávlyev Zorán**

FOTÓ / PHOTOS **iz.architects**

ÉPÍTÉS / ARCHITECT PETER ZUMTHOR TÁRSSTERVEZŐK / FELLOW ARCHITECTS RAINER WEITSCHIES, MICHAEL HEMMI, FRANK FURRER, PAVLINA LUCAS, ROSA GONÇALVES STATIKA / STRUCTURE JÜRGEN BUCHLI, CLAUS JUNG

ÉPÍTŐMESTER / MASTERBUILDER ALEXANDER MAHLBERG ÁCSMUNKA / WOODENWORK MARKUS RESSMANN ÓLOMPADLÓ / LEADEN FLOOR MIRSLAV ÉS DAGMAR STRANSKY LAKATOSMUNKA / METAL WORK WILLI MÜLLER ÉS MICHAEL HAMACHER

ÜVEGMUNKA / GLASSWORK EISCH GLASSWORKS SZOBOR / SCULPTURE HANS JOSEPH SOHN ÉPÍTETŐ / CLIENT TRUDEL ÉS HERMAN JOSEF SCHEIDTWEILER

Építés ég és föld között

Bruder Klaus kápolna, Wachendorf, Németország

THE CHAPEL OF BRUDER KLAUS, WACHENDORF: Zumthor connected the intellectual process of designing with the physical reality of the birth of the object. The chapel is a part of a complex creation whereby the selection of materials, the building technology applied, the episodes of the construction, the physical work by builders and the intellectual contents are born as a unity. Some „constituents” might as well mutually postulate one another, and although their subordinated structuring could be a consequence, but their constellation may only have been produced by a unified wish and will of creators.

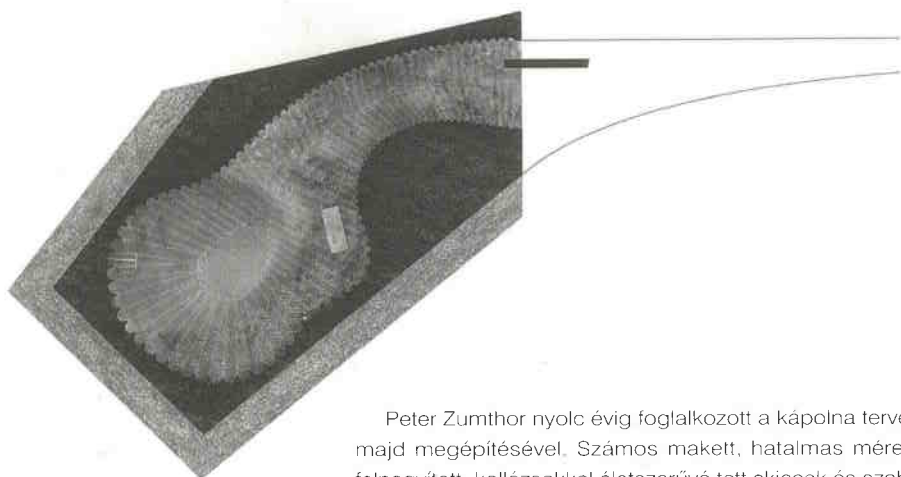
Egy építészgeneráció tudatába beégett településnevek: Haldenstein, Chur, Somvix, Vals, Bregenz, Hannover. A műbútorasztalos családból származó Zumthor ezredforduló előtt felépült épületeinek szellemisége¹ teljességgel volt ki a berlini Topography of Terror múzeumban, azonban a politikai felhangokkal kísért fordulatok lehetetlenné tették a terv létrejöttét. Zumthor keserűen szólt erről egy korabeli interjúban,² azonban hangjában titokzatosság élt új terveit illetően. Ezek kiléte felől érdeklődő kérdésre csak annyit válaszolt: egy új építőanyagban gondolkodik, és ez a tűz.

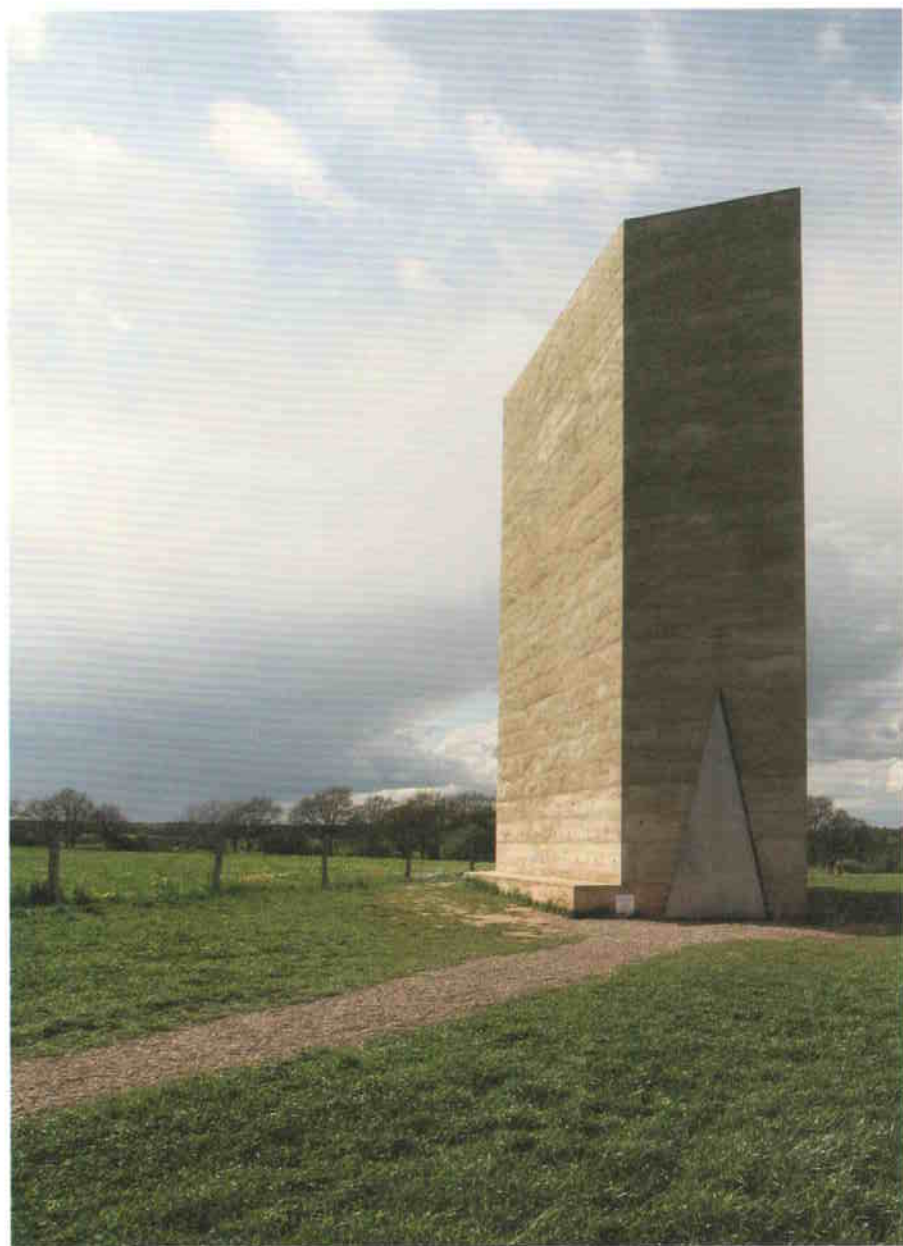
Keresés

Flüei Szent Miklós (1417-1487) Svájc védőszentje. A földművelő Nicholas népes családját és bírói feladatait hátrahagyva remeteségbe vonult, hogy életét látomásai-ban megjelenő elhivatottságának szentelje: egy égre törő tornyot látott, amelyet el kellett foglalnia Isten szolgálatára. A Lüzern melletti Flüeli-Ranftban töltötte élete utolsó két évtizedét teljes önmegtartóztatásban – a városka vezetői elismerésül kápolnát és szerzetesi cellát emeltek neki. Alakja Svájc határain túl is él a népi vallásosságban.

A Kölnőtől mintegy 40 kilométerre délre található Wachendorf lankás dombjain földműveléssel foglalkoznak évszázadok óta. A kétkezi munkának a gépesített mezőgazdasági termelés korában is becsülete van. A Scheidtweiler házaspár a falu határában lévő földjén kápolnát kívánt emelni védőszentjüknek: ősi népi hagyományt követve patrónust kerestek munkájuk védelmére. A kápolna építését olyan emberre kívánták bízni, aki számára az alkotás és a teremtés fogalma összefonódik az építészetben.

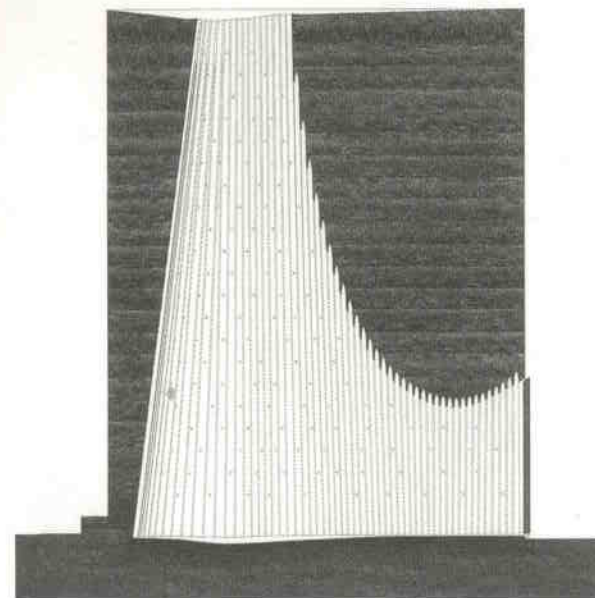
Peter Zumthor nyolc évig foglalkozott a kápolna terveivel majd megépítésével. Számos makett, hatalmas méretűre felnagyított, kollázsokkal életszerűvé tett skiccek és szabadkézi metszetrajzok sokasága vezetett a kívánt térélmény értelmezéséhez. Beszélgetések, írások közelítették az alkotás¹⁾ lényegi elemét, mely a teljesség egy pillanatának megértését célozza. A megismerés útjává vált a kis kápolna tervezése, mely az építészeti szaksajtó kitüntetett figyelmét élvező kölni Kolumba építkezése mellett csendesen zajlott.

Út

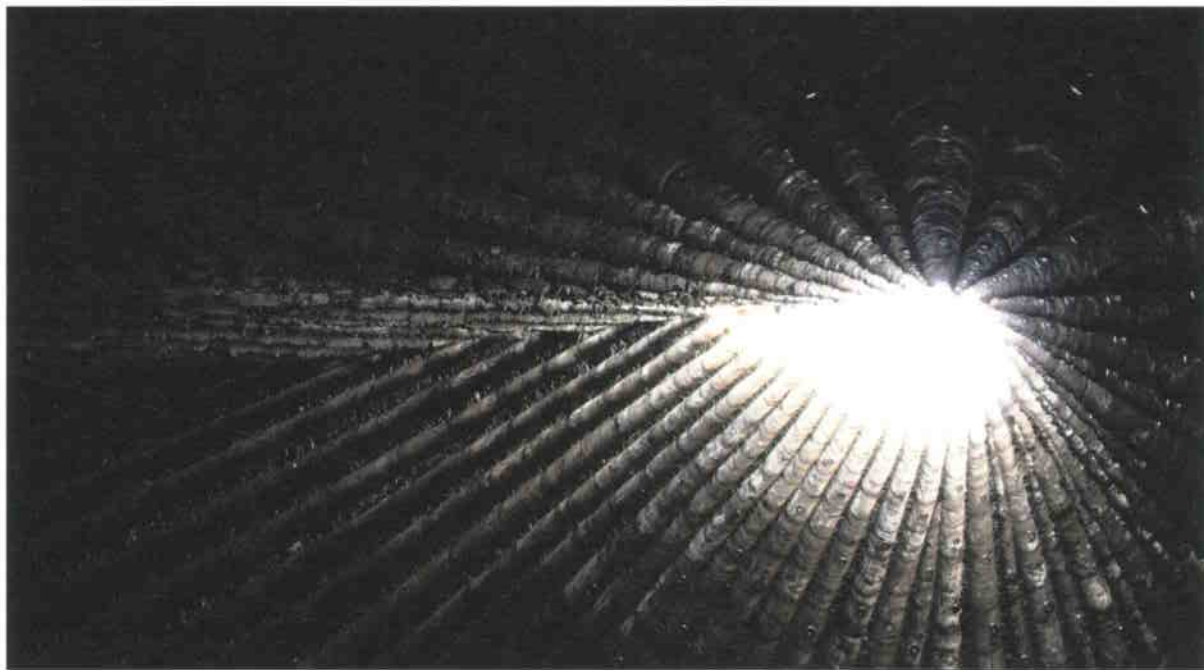
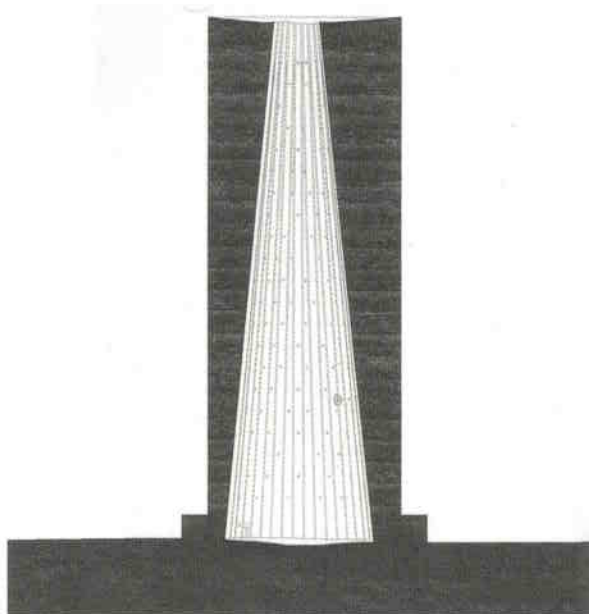
Zumthor a tervezés gondolati folyamatát összekapcsolta a tárgy létrejöttének fizikai valóságával. A kápolna egy komplex alkotás része, ahol az anyag kiválasztása, az alkalmazott építéstechnológia, az építési folyamat cselekményelemei, az építők kétkézi munkája és a szellemi tartalom egységben jön létre. Az egyes „alkotóelemek” feltételezhetnék is a másikat, egymásra épülésük lehetne következmény is, de csakis az egységes alkotói akarat hozhatta össze együttállásukat.

Zumthor az építetők tulajdonában lévő, közeli erdőből kivágott szálfákat gúlaszerűen állította össze, e sátorzerű építménnyel hozva létre belső térhatároló felületeket. A szálfák érzékenyen meghúzott alaprajzi vonalvezetésre illeszkednek, felül barlangszerű hatást alkotva érnek össze vagy csepp formájú megnyitást alkotnak az opeion formájához igazodva. Az alaprajzi vonal ennek megfelelően eltér a fenti vezérvonaltól, a térhatároló alkotók változó dőlésszöge hullámzó belső felületet eredményez. Az organikus vezetésű belső határvonalat kívülről szabálytalan ötszög alaprajz-

ba foglalta. Zumthor a szálfák alkotta gúlát zsaluzatként használta, a külső határfelületen pedig függőleges kalodát alkalmazott. E két zsalufelület közé hagyományos csömöszöléses technikával öntötték az egyedi összetételű falazatot: a fehér cement kötésű betont vöröses-sárga homokkal és folyami kavicsal keverték. A család, a barátai és a szomszédos farmerek kétezri munkájában 50 cm-es rétegekben építették fel a falat, naponta egy kalodányi szintet haladva. Színében kissé eltérő 24 réteg alkotja tehát a 12 méter magas toronyszerű tömeget. A változó falvastagság roppant erőt ad a szerkezetnek, szellemi és fizikai értelemben is: a tömörség-nehézség tapinthatósága és az együtt alkotás munkája olvad egybe.

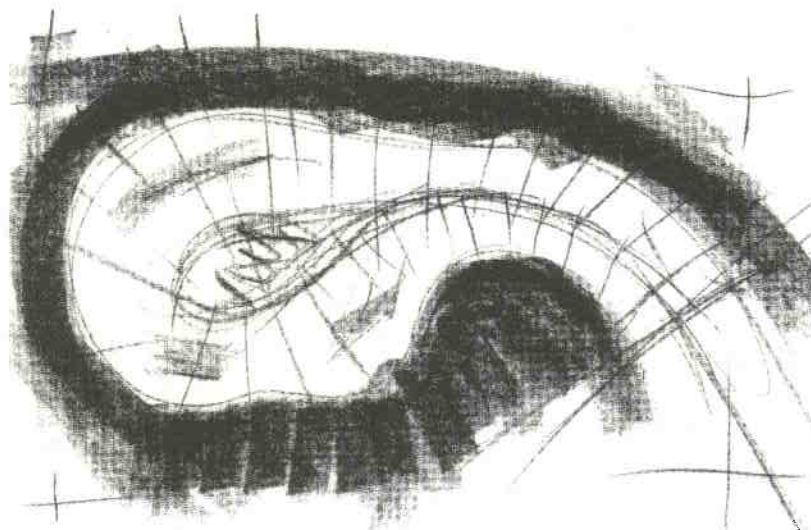
A megszilárdult és kiszáradt szerkezetet végül begyűjtötték, és a belső fagúla, mint a szénégetők máglyája, lassan kiégett. A felső opeion és a falazatban hagyott 350 füstcső szellőzőrendszerének köszönhetően három hétig hamvadt a fa. A visszamaradó belső kéreg elszenesedett, égett felületével a szálfák emlékezetét hordozza, különleges mintázata a kürtőszerű belső hatást erősíti. Az alkalmazott technológia és a kívánt építészeti hatás egyértelmű megfelelőivé váltak egymásnak.

Az opeiont nem fedték be, rajta keresztül beesik az eső és a hó, az ajtót kinyitva a kápolnateret átjárja a szél. A padlót kézi mestermunkával újrahasznosított ólommal öntötték fel; több rétegben egymásra dermedő felülete ősi manufaktúrális hatást eredményez. A kis szellőzőlyukak csöveibe belülről szájjal fújt üvegcspepeket illesztettek, melyeken a napjárásnak megfelelően behatol a napfény; apró szikrák csillannak meg a fekete falfelületen.

Érkezés

A falu házait elhagyva repcével, árpával, búzával bevetett földek között haladunk el. Nem messze a település határától, egy szántó és kaszáló keskeny mezsgyéjén szikár toronyszerű tömeg tűnik fel. Előtere zöldbe serkenő, frissen boronált gabonaföld, hátrébb facsoportok alkotta mélyzöld staffázs, felette haragos felhők. A földek között

vezető racionális utak kényszerűnek tűnnek, az évszázadok alatt kialakult szomszédsági viszony határt szab haladásunknak. Az ember óhatatlanul letér a kitaposott ösvényről, keresve a szántóra lép. Lábunk alatt a friss, rögzösen porladó kavicsos föld egy nemrég elmúlt zivatar esőillatával.

A vertikális tömeg a földből nő ki, alkotóeleme a tényleges fizikai közeg. Helyet foglal, vagy épp jelöl. Egyfajta axis mundi. Felfelé tör, de dinamizmusa nem szakítja el a földtől. Nyílások nem törik meg felületét, tömör testként ridegen áll.

Egyetlen ajtaja csak a megkerülés folyamán tűnik fel – ekkor ébredünk rá, hogy az újonnan kijelölt útvonal a „turizmusnak” szól, a donátorok a túloldalon futó párhuzamos útról látogatják a kápolnát. Meghökentő e felismerés, de az érzés elemévé válik a tömb megkerülése. Hegyes- és tompaszögű élek precíz vonalai alkotják a szabálytalan alaprajzi formára íródott hasábtömeget. A háromszög formájú ólomajtó nehézkesen fordul meg excentrikus tengelye körül. Fuvallat ébred, beljebb sodor. Sátoryszerű kis folyosószakasz vezet a szabad alaprajzi vonalú belső térbe. Vertikálisan nyújtott kicsiny tereket uralja a magasan elhelyezkedő cseppforma megnyitás. Bordás-rücskös falfelülethez szorítjuk fejünk, az opeionon túl felhők szaladnak. Természet alkotta mobília oltárkép. A magasról beömlő fény felénk haladva elhalványul, a falba süllyesztett apró fénycsillámok veszik át világítási szerepét. Lábunk alatt a fémpadló szikrázóan hallgat. Egy meditációs keresztkerék a falon, egy podesztre állított mellszobor, egy pad és a homoktálcába fúródó gyertyák fénye.

Megérkezés és csend. Az alapelem a tűz. Az alkotó erő az egységes teremtő gondolat. Ég és föld határán a kápolna.

(1) Zumthor, Peter: Thinking Architecture. Basel, Birkhauser, 1999

(2) Chiara Baglione: Costruire la Memoria: Conversazione con Peter Zumthor. in: Casabella 728-729 (December 2004/January 2005), pp.72-81.

(3) Zumthor, Peter: Atmospheres: Architectural Environments - Surrounding Objects. Basel, Birkhauser, 2006